

Onno Blom & Werry Crone: 'O en voorgoed voorbij' Langs graven van Nederlandse schrijvers. Uitgeverij de Arbeiderspers, Amsterdam 2012. ISBN 9789029584098 (Ziekte Algemeen/Levenseinde/Dood/ Goed leven/AG/1) Zie ook: www.arbeiderspers.nl

Soort boek/ Ziekte/ Stijl: Onno Blom en Werry Crone bezochten 21 graven van bekende en minder bekende Nederlandse dichters en schrijvers in binnen- en buitenland. De graven zijn op foto's te zien met een beschrijving van hoe een graf erbij ligt, een korte toelichting op het leven, werken en het levenseinde de schrijver/dichter . Klein boekje, in Oblong formaat, liggend, A5. O en voorgoed voorbij' werd gepubliceerd in samenwerking met Perzik van Onsterfelijkheid, een Fonds dat zich tot doel stelt de graven en grafmonumenten van schrijvers te restaureren en te behouden.

Over de schrijvers: Onno Blom (1969) is biograaf, letterkundige en medewerker van het dagblad Trouw. Hij publiceerde meerdere boeken over het leven van schrijvers. Hij volgde onder andere Jan Wolkers een jaar lang dagelijks, om het boek 'Zo is het genoeg' te schrijven.

Werry Crone (1955) is fotojournalist en werkt o.a. bij het dagblad Trouw. Hij studeerde sociale geografie, maar begon tijdens die studie als freelancer te fotograferen. Hij won meerdere prijzen waaronder de prijs' fotojournalist van het jaar' in 1995. Hij gebruikt graag de Leica M6 camera om mee te werken Zie ook: <http://www.werrycrone.nl>

Korte beschrijving:

In dit boekje staat een verzameling verhalen over het leven en het graf van 21 schrijvers/dichters van Nederland, geïllustreerd met foto's van de graven, te beginnen bij Betje Wolff & Aagje Deken, en eindigend met Harry Mulisch. De graven zijn te vinden in binnen en buitenland onder andere in Engeland, Frankrijk, België . De schrijvers en dichters hadden de meest uiteenlopende ziekten onder de leden, zowel ziekten die nu goed te behandelen zouden zijn, zoals terving of TBC, als bijvoorbeeld vormen van kanker, Parkinson, dementie die dat nog niet zijn .

Naast dat er, in de teksten wordt ingegaan op het leven van de schrijver/dichter, zijn ziekbed/ sterfbed en de begrafenis, het levenseinde is nu eenmaal een feit als graven worden bezocht, staan er mooie verhalen en gedichten beschreven waaruit een tijdsbeeld en ideeën van schrijvers/ dichters naar voren komen. Ze maken je nieuwsgierig. Ik kon niet laten het gedicht van van de Linde op te zoeken over de Engelse hoeren en toe te voegen (pag.42-45 zie citaat twee).

De teksten bij de foto's gaan ook in op hoe de graven erbij liggen op een begraafplaats en de staat van de graven. Zo wordt een opmerking gemaakt over het graf van Harry Mulisch dat tegenover het graf van Hans van Mierlo ligt (beiden lid van 'de Herenclub'pag.166) op de mooie begraafplaats Zorgvlied te Amsterdam. Dit in tegenstelling met het graf van Gerard Reve, dat in België op een kaal kerkhof ligt en is voorzien is van plastic bloemen.

De keuze van selectie was moeilijk, Hella Haasse zit er bijvoorbeeld niet bij en Jan Wolkers ook niet, maar, J.C.Bloem, Godfried Bomans ,Annie M.G.Schmidt, Gerard Reve wel. De makers hebben zich daarbij laten leiden door verschillende argumenten. Zie ook: <http://www.radio1.nl/items/55149-o-en-voorgoed-voorbij-langs-graven-van-nederlandse-schrijvers>

Wat viel op: Natuurlijk valt op hoeveel meer er geleden werd aan een ziekte in vroegere eeuwen, zoals bijvoorbeeld beschreven staat in het stuk dat gaat over het sterven van Aagje Wolf en Betje Deken in vergelijking met Harry Mulisch, die beiden aan een vorm van kanker overleden. Maar daarnaast is het een boek dat je, door de opgenomen schrijversteksten, zowel laat nadenken over het levenseinde en wat daarbij komt kijken, als dat het je laat schaterlachen over humoristische teksten uit het werk van de schrijvers. Ook de verschillen en overeenkomsten tussen de schrijvers in hoe zij tegen de dood aankijken, hoe zij dood gaan, wat zij er over schrijven vallen op. Natuurlijk spelen daarbij bijvoorbeeld ook het tijdsbeeld, medicalisering, manieren van omgaan met ziekte en dood een rol. Daardoor worden echter niet de verschillen tussen tijdsgenoten, bijvoorbeeld Reve, Schmidt en Mulisch verklaard. Een mooi boek om steeds een hoofdstuk uit te lezen.

Citaten: Pag.13: 'Je kunt de woorden van Bloem niet lezen zonder te worden getroffen door de paradox. Het leven van de dichter is voorbij. Maar na zijn dood leven zijn woorden voort. De woorden van dichters blijven zingen, om Bloem opnieuw aan te halen, als 'onsterfelijke nachtegale'. Die mythologie geeft schrijversgraven een mysterieuze kracht: de stenen zijn tastbare bewijzen van de vluchtigheid van het leven én van de notie van eeuwigheid. Het leven wordt naar voren geleefd, maar naar achteren beleefd.'

Pag. 17-20 (Wolff en Deken): Bij Betje openbaarden zich de verschijnselen van een ingewandscarcinoom, die haar leven in hoog tempo tot een kwelling maakten. Vanaf oktober 1801 leest de correspondentie van de dames als 'één lang medisch bulletin', zo constateerde P.J. Buijnsters, hun nauwgezette biograaf. (...) Betje Wolff werd door de pijn in haar buik 'tot een schaduw weggedreven': 'Men ziet niets dan mijne oogen, maar wat sta ik ook uit! Pijnen, angsten (ik weet niet waarover?!) onophoudelijk traanen storten, wegvallingen met volle bewustzijn, doodelijke benaauwtheden, slaapeloosheid!' (...) In een van haar laatste brieven doet Aagje nauwgezet verslag van Betjes 'cirkel van smarten': 'Byna zonder tusschenpoosingen lijdt zij nu, beurtlings aan woedende kramp in de borst en de Maag, valsche braakingen, doodelijke benaauwdheden, eene bijna verstikkende hoest wanneer de kramp op de long valt, aanvallen van zwarte Melancolie wanneer zij, zoals zij zich uitdrukt gewaarwordingen heeft als of zij door een onzichtbaar Wezen getergd, en inwendig, in alle richtingen, als met koorden getrokken wordt, dan schreit zij; uren agtereen geheel werktuigelijk.(...) Dat Betje afschuwelijk moet hebben geleden, bleek uit de sectie die de dokter op verzoek van de overledene verrichtte. Darmen, maag, hart, en de totaal versteende lever waren geheel met het buikvlies vergroeid. (...)Woensdag 14 november 1804 om 8 uur 's morgens is Aagje, naar verluidt 'zeer bedaard', aan 'zinkingskoorts' overleden. Zes dagen na de begrafenis van Betje moest de grafkelder opnieuw worden geopend om ook aan haar plaats te verlenen.

Pag.25: Bilderdijk verdwaalde steeds verder in de nevelen van zijn geest. Zijn geheugen werd slechter en zijn verstand raakte aangetast door het veelvuldige gebruik van opium, waarmee hij de suizingen in zijn hoofd het zwijgen had willen opleggen. Hij droeg vaak een witte muts, waarop ter bestrijding van de hoofdpijn een verwarmd schoteltje stond. Die omwoelde hij vervolgens met een witte doek. De dichter moet een afschrikwekkende aanblik hebben geboden, die van een levende schim met een bleek gelaat onder een witte tulband.

Pag. 42-45: 'Van de Lindes geweldige gedicht over de erbarmelijke hoeren van Engeland, die slechts bewegen als je er twee op elkaar legt en als de onderste de hik heeft, staat er dan ook niet in. (...)

(Opmerking CP: Dat is: *Zoo somtijds de booze lusten van het vleesch je hier mochten kwellen,*

Zou ik je maar aanraden om dat grapjen tot in Holland uit te stellen,

Want de Engelsche publieke meisjes zal niemand je recommenderen:

Ze liggen precies als bevroren monumenten in de veêren

En om te maken dat een Engelsche hoer-vrouw, onder je weet wel wat ik meen, een beetje leeft

Zou je er een andere onder moeten leggen die den hik heeft.

(Schoolmeester, 1987, dl. 1, p. 50)

<http://www.kb.nl/dichters/schoolmeester/schoolmeester-04.html>

Pag.66(Kneppelhout): In een brief aan Potgieter van 25 januari 1869 schreef. (...)

Kneppelhout al: 'Ik lijd tegenwoordig heel veel aan aangezichtspijn, zenuwtrillingen, die alleen door aanraking worden opgewekt en mij dan als duizend speldeprikken, eene soort van acupunctuur, door wang en verhemelte varen, waardoor het spreken en eten niet prettiger wordt. Daarbij is het weêr tergend.' Toch zou het nog meer dan zestien jaar duren voordat Kneppelhout zou sterven. In 1885 was hij nagenoeg blind en bijna geheel verlamd, zoals zijn vrouw schreef aan Alexander VerHuell.

Pag.150-152: (Schmidt) 'Naar haar eigen uitvaart keek zij niet met angst en beven uit, maar juist met genoegen. 'Dat heeft niets te maken met begrafenis, kransen, rouwkaarten, wenende familie en toespraken, want dat alles maak ik zelf niet meer mee. Nee, het heeft te maken met het onherroepelijk plechtige einde. Met het grote ophouden.' (...) Ondanks al die 'ellendige dingen van het ouder zijn' bleef Schmidt van het leven genieten. Ze liet zich door vrienden elke dag voorlezen, hield van een glas witte wijn en rookte met smaak de ene sigaret na de andere. (...) Had Schmidt toch het heft in eigen hand genomen. Voor de familie moet dat – ondanks het feit dat haar zelfmoord aanvankelijk werd verzwegen – geen verrassing zijn geweest. Misschien wel juist een troostrijke gedachte.'

Pag.165: 'Ontkennen deed Mulisch de dood dus allerm minst, maar hij leefde wel alsof hij zelf het moment kon bepalen dat hij zou gaan. In 1982 werd bij hem maagkanker ontdekt, en toch twijfelde hij geen moment dat hij de levensreddende operatie die daarop volgde, zou overleven. 'We zullen wel eens eventjes zien wie hier de baas is.' Dit mag als bravoure klinken, Mulisch vond het zelf geen kwestie van moed. 'Het kwam niet in me op dat ik kon sterven,' zei hij tegen mij.(...) Pas in 2009, toen de ziekte voor de zoveelste maal opnieuw de kop had opgestoken en Mulisch ook een hersenbloeding had gehad, moest hij zich langzaam gewonnen gaan geven. (...)Op het moment dat de rondvaartboot, nagekeken door honderden toeschouwers langs de grachten, onder de Utrechtse brug de Amstel opvoer, verscheen aan de hemel een regenboog. Het prisma bleef helder schitteren tot de boot bij de begraafplaats was afgemeerd. In de volgboten was men met verbijstering geslagen. 'Ja hoor, Harry, nu weten we het wel,' hoorde je mompelen. Het had er alle schijn van dat Mulisch zelfs in de dood de elementen bestierde en niet langer alleen God was in zijn literaire universum.'

Recensies: Zie ook:

http://www.volkskrant.nl/wca_item/boeken_detail/453/241186/O-en-voorgoed-voorbij.html

<http://www.boeken-over-boeken.nl/?p=7173>

<http://boekbladleest.blogspot.nl/2012/06/lucie-leest-o-en-voorgoed-voorbij-van.html>

Arjan Peters 6-juni-2012 : ‘Met fotograaf Werry Crone maakte Blom een tocht langs 21 graven van Nederlandse auteurs. De boekuitgave O en voorgoed voorbij (naar een regel van J.C. Bloem) werd een smakvolle en bescheiden aanvulling op gedetailleerde gidsen als Waar ligt Poot? (1997) en Behoudens deze steen (2004), of het internationaal georiënteerde Tumbas (2007) van Cees Nooteboom.’ (...)Behalve een vorm van literair-funerair toerisme is de tocht ook een inspectie. Het graf van Jacques Perk op de Nieuwe Ooster in Amsterdam verkeerde bij Bloms bezoek in dermate beroerde staat, dat hij het op schrijversgrafonderhoud gerichte fonds Perzik van Onsterfelijkheid erop kon attenderen.(...).'

Extra: Luister naar:

<http://www.radio1.nl/items/55149-o-en-voorgoed-voorbij-langs-graven-van-nederlandse-schrijvers>

http://www.tros.nl/tros-radio-tips/nieuwsshow/nieuwsshow-uitzendingen/item/?tx_trosradio%5Bitemid%5D=64105&cHash=2a166c7de70d528b885fad67fde8440c